16. ročník, úloha VI . S ... *vícerozměrné integrály* *(5 bodů; průměr 3,73; řešilo 11 studentů)*

a) *Spočítejte průměrnou vzdálenost cestovatele náhodně se pohybujícího po severní polokouli od severního pólu k rovníku (předpokládejte, že cestovatel se pohybuje rovnoměrně po celém povrchu polokoule, za vzdálenost berte délku cesty po povrchu Země).*

b) *Uvažujte nekonečně vysokou rotačně symetrickou věž, jejíž poloměr ve výšce h nad zemí je $r = a/(1+(h/a))$, kde $a = 1$ m. K dispozici máme barvu, jejíž krycí schopnost je 10 m^2 na litr. Rozhodněte, zda potřebujeme více barvy na natření nebo naplnění této věže barvou.*

c) *Trpaslíci se rozhodli, že pomohou Sněhurce při vaření. Sněhurka tedy rozkrájela jeden (dokonale kulatý) brambor na sedm stejně tlustých plátků a rozdala je trpaslíkům k oškrábání. Rozhodněte, který z trpaslíků bude mít nejvíce práce (trpaslíkem vynaložené úsilí je úměrné povrchu oškrábané šlupky).*

a) Průměrnou vzdálenost cestovatele od pólu (rovníku) spočteme takto: Pravděpodobnost nalezení cestovatele v oblasti o ploše S je $\frac{S}{2\pi R^2}$, kde R je poloměr Země. Jeho průměrná vzdálenost od pólu pak bude rovna součtu vzdáleností všech elementárních plošek dS ležících na severní polokouli (míst, kde se může cestovatel nacházet) od pólu vážených pravděpodobností nalezení cestovatele na dané plošce. Tedy

$$\langle d_P \rangle = \int_0^{2\pi} \int_0^{\pi/2} R\vartheta \frac{1}{2\pi R^2} R^2 \sin\vartheta \, \mathrm{d}\vartheta \, \mathrm{d}\varphi = R \int_0^{\pi/2} \vartheta \sin\vartheta \, \mathrm{d}\vartheta = R.$$

Analogicky nalezneme střední vzdálenost od rovníku jako

$$\langle d_R \rangle = \int_0^{2\pi} \int_0^{\pi/2} R(\pi/2 - \vartheta) \frac{1}{2\pi R^2} R^2 \sin\vartheta \, \mathrm{d}\vartheta \, \mathrm{d}\varphi = R\frac{\pi}{2} - d_P = R(\frac{\pi}{2} - 1).$$

b) Objem (povrch) věže spočítáme pomocí vzorce pro výpočet objemu (povrchu) rotačního tělesa. Dostáváme

$$V = \int_0^{\infty} \pi \left(\frac{a}{1 + h/a} \right)^2 \mathrm{d}h = \pi a^2 \left[\frac{-a}{1 + h/a} \right]_0^{\infty} = \pi a^3$$

a pro povrch

$$S = \int_0^{\infty} 2\pi \frac{a}{1 + h/a} \sqrt{1 + \left(\frac{\mathrm{d}r}{\mathrm{d}h} \right)^2} \, \mathrm{d}h.$$

Výraz pod odmocninou v tomto integrálu má vždy hodnotu alespoň jedna a proto můžeme povrch zdola odhadnout tak, že jej nahradíme jedničkou (zmenšíme-li hodnotu integrované funkce, zmenší se i celý integrál), tedy

$$S > \int_0^{\infty} 2\pi \frac{a}{1 + h/a} \, \mathrm{d}h = \left[2\pi a^2 \ln(1 + h/a) \right]_0^{\infty} = \infty.$$

Povrch věže je tedy narozdíl od objemu nekonečný, a proto ji můžeme barvou naplnit, ale nikoliv natřít.

c) Spočítejme povrch slupky velmi tenkého „chipsu“ tloušťky dx ukrojeného ze sférického bramboru, jehož střed leží ve vzdálenosti d od středu bramboru. Obvod takového chipsu je

$2\pi\sqrt{R^2 - d^2}$, kde R je poloměr bramboru. Jeho slupka však svírá s osou rotační symetrie chipsu úhel $\cos\varphi = \sqrt{1 - d^2/R^2}$. Povrch slupky chipsu je tedy

$$\mathrm{d}S = \frac{2\pi\sqrt{R^2 - d^2}}{\sqrt{1 - d^2/R^2}}\,\mathrm{d}x = 2\pi R\,\mathrm{d}x.$$

Vidíme, že výsledek je nezávislý na vzdálenosti chipsu od středu bramboru, tedy povrch libovolného plátku bramboru (ten si můžeme představit jako složený z chipsů) závisí pouze na jeho tloušťce, a nikoliv na místě, ze kterého byl ukrojen. Všichni trpaslíci tedy budou mít stejně práce.

Pavel Augustinský
`fykos@mff.cuni.cz`

Fyzikální korespondenční seminář je organizován studenty UK MFF. Je zastřešen Oddělením pro vnější vztahy a propagaci UK MFF a podporován Ústavem teoretické fyziky UK MFF, jeho zaměstnanci a Jednotou českých matematiků a fyziků.